22.10.2020

Eduskunnan valtionvarainvaliokunta, asunto- ja ympäristöjaosto
Muistio Saara Bäck ja Antton Keto/YM

HE 146/2020 vp valtion talousarvioksi vuodelle 2021/

Valtioneuvoston vuonna 2015 hyväksymien vesien- ja merenhoidon suunnitelmien tavoitteena on vesien ja Itämeren hyvän tilan saavuttaminen ja ylläpitäminen. Vesien- ja merenhoidon suunnitelmat toteuttavat myös HELCOMin Itämeren toimenpideohjelmaa (Baltic Sea Action Plan). Vesien- ja merenhoitosuunnitelmia vuosille 2022-2027 päivitetään parhaillaan ja ne viedään valtioneuvoston hyväksyntään loppuvuodesta 2021. Toimenpiteiden toteutuksella vähennetään rehevöitymistä, haitallisten aineiden päästöjä ja hallitaan muita vesi- ja meriympäristön tilaan kohdistuvia paineita sekä edistetään vesi- ja meriluonnon monimuotoisuuden suojelua.

Itämeren ja sisävesien ravinne- ja kiintoainekuormitusta on viime vuosikymmenten meren- ja vesienhoidon toimilla saatu alennettua. Kuormitushistoria ja nykykuormitus eivät kuitenkaan mahdollista hyvän tilan saavuttamista ilman lisätoimenpiteitä. Ilmastonmuutoksesta aiheutuvat lisääntyvät sateet ja leudot talvet lisäävät ravinnekuormitusta vesiin. Rehevöityminen näkyy mm. sinileväkukintoina ja muina haittoina Itämerellä ja sisävesillä. Vesien- ja merenhoidon toimenpiteiden toteuttamista vahvistetaan vesiensuojelun tehostamisohjelmalla 2019-2023.

Vesien- ja merenhoidon tavoitteiden edistämistä ja vesiensuojelun tehostamisohjelmaa rahoitetaan momentilta **35.10.22 Eräät ympäristömenot**, jolta voidaan myöntää myös avustuksia. Konkreettisia toimenpiteitä avustetaan momentilta **35.10.61 Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen** sekä **35.10.20 Ympäristövahinkojen torjunta.**

35.10.20 Ympäristövahinkojen torjunta

- Vesiensuojelun tehostamisohjelma 500 000 euroa

Vesiensuojelun tehostamisohjelman määrärahaa käytetään Itämeren rannikon hylkyjen saneeraukseen. Lisäksi viranomaiset kehittävät yhteistyötä ja osaamista ja koulutusta. Vuonna 2021 on tarkoitus tyhjentää neljäs hylky.

35.10.22 Eräät ympäristömenot

- Vesiensuojelun tehostamisohjelma	2 500 000 euroa
- Itämeren ja vesien suojelun edistäminen	5 390 000 euroa
- Ympäristötehtävien palvelujen hankinta (vesi- ja meriseurannat)	4 125 000 euroa
Itämeren ja vesien suojelun edistäminen	**yht. 12 015 000 euroa**

Vesiensuojelun tehostamisohjelma määrärahaa käytetään maatalouden ravinnekuormituksen vähentämiseen levittämällä kipsiä, rakennekalkkia ja kuitulietteitä soveltuvilla valuma-alueilla ja kehittämällä valuma-aluelähtöistä yhteistyötä. Ohjelman määrärahaa käytetään myös vesien- ja merenhoitoa palvelevien vaikutusten arviointityökalujen kehittämiseen.

ELY-keskuksissa sekä tutkimuslaitoksissa määrärahaa käytetään vesien- ja merenhoitosuunnitelmien laadintaan ja riskiarviointiin sekä pohjavesialueiden luokitukseen, toimenpiteiden toteutuksen edistämiseen ja seurantaan sekä viestintään.

Määrärahaa käytetään myös ravinteiden kierrätysohjelmaan (RAKI ohjelma) toteuttamiseen. Määrärahaa käytetään myös hankehallinnon palveluihin.

VELMUn (Itämeren vedenalaisen meriluonnon kartoitusohjelma) inventointeja jatketaan monimuotoisuudeltaan arvokkailla alueilla. Lisätään jo kerätyn aineiston ja tiedon käyttöä mm. merialueen suunnittelussa, meriluonnon suojelussa, YVA- ja lupaprosesseissa, HELCOMin yhteistyössä sekä Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategian toimeenpanossa. Määrärahaa käytetään Metsähallituksen kartoitustyöhön sekä SYKEn kehittämistyöhön tiedon käytettävyyden parantamiseksi.

Vesi- ja meriseurantaa ja sen kehittämistä ja modernisointia jatketaan. Määräraha käytetään pääosin ELY-keskuksissa, jotka vastaavat maastotehtävien ja laboratorioanalyysien ostopalveluiden hankinnoista. Määrärahalla edistetään kustannustehokkaiden uusien ympäristöseurantojen kehittämistä ja tietojen entistä avoimempaa käyttöä. Myös tietovarantojen hallinnan kehittäminen ja tiedon avoimen käytön edistäminen edellyttää työtä vuonna 2021.

35.10.61 Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen

- Vesiensuojelun tehostamisohjelma	12 000 000 euroa
- Vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toteuttaminen	1 521 000 euroa
yht.	**13 521 000 euroa**

Vesien- ja meren hyvän tilan saavuttamiseen tarvittavat käytännön toimenpiteet kuvataan vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelmissa. Toimenpiteitä tarvitaan yli tuhannessa järvi-, joki- ja rannikkokohteissa sekä pohjavesialueilla. Määräraha jaetaan avustuksena.

Pintavesissä toteutetaan paikallisia vesiensuojelutoimenpiteitä usein kuntien, asukkaiden, yritysten ja yhteisöjen yhteistyönä. Toimenpiteillä vähennetään ulkoista kuormitusta ja toteutetaan kunnostustoimia valuma-alueilla ja vesistöissä. Avustuksilla tuetaan rehevien järvien ja merenlahtien tilaa ja vaelluskalojen luontaista lisääntymistä parantavia sekä lajien säilymisen ja monimuotoisuuden kannalta tärkeitä hankkeita.

Pohjaveden suojelua edistetään edelleen avustamalla kuntia laatimaan pohjavesialueiden suojelusuunnitelmia. Suojelusuunnitelmaa käytetään alueiden käytön suunnittelussa,

viranomaisvalvonnassa sekä käsiteltäessä lupahakemuksia ja ilmoituksia. Suojelusuunnitelman avulla pyritään suojelemaan pohjavettä rajoittamatta tarpeettomasti muuta maankäyttöä.

Itämeren suojelu

Itämeri on HELCOM:n uusimman arvion mukaan edelleen käytännössä kauttaaltaan rehevöitynyt, vaikka koko Itämeren ravinnekuormitus on saatu käännettyä laskuun. Ilmastonmuutos vaikeuttaa rehevöityneisyyden vähentämistä ja muuttaa eliöstön levinneisyyttä. Uusia huolia ovat lääkeaineet ja mikromuovit. Vieraslajien leviäminen jatkuu erityisesti Suomenlahdella ja uusien lajien saapuminen on uhka muulle lajistolle ja koko ekosysteemille. Vaelluskalojen, kuten meritaimenen ja ankeriaan, tilanne on erittäin heikko kaikilla Suomen merialueilla johtuen mm. vaellusesteistä.

Suomen rannikkovesien ja avomerialueen tila on heikko johtuen erilaisten ihmistoimien yhteisvaikutuksesta. Myös rannikkovesissä pahin ongelma on rehevöityminen. Suurin yksittäinen kuormittaja on maatalous. On tärkeää, että Itämeren suojelun toimia tehdään sekä valuma-alueella että merialueella. Itämeren tilan parantamisen toimia suunnitellaan ja toteutetaan pitkäjänteisesti ja poikkisektoraalisesti vesien- ja merenhoidon kokonaisuudessa.

Suomi panostaa 2021 HELCOM:ssa Itämeren toimenpideohjelman (BSAP) päivitykseen ja kuormitusvähennysten aikaansaamiseen mm. ravinteiden kierrätyksen toimien kautta. Suomen Itämerityössä myös ilmastonmuutos ja siihen liittyvän tietoperustan parantaminen ja toimenpiteet ovat keskiössä. Valtameriä koskevassa kansainvälisessä työssä Suomi pyrkii vaikuttamaan etenkin merten roskaantumisen vähentämiseen, arktisten ja alueiden luonnon monimuotoisuuden edistäminen.

Vesiensuojelun tehostamisohjelman tarkempi esittely

Vesiensuojelun tehostamisohjelma vauhdittaa vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toimeenpanoa. Arvio tehostamisohjelman kustannuksista on 39 miljoonaa euroa vuosille 2021 – 2023, josta 15 miljoonaa euroa vuodelle 2021. Keskeiset valtion talousarvion ympäristöministeriön hallinnonalan momentit ovat 35.10.22 Eräät ympäristömenot, 35.10.61 Vesien ja ympäristönhoidon edistäminen ja 35.10.20 Ympäristövahinkojen torjunta.

Maatalouden vesiensuojelun tehostaminen

Tavoitteena on vähentää maatalouden ravinnekuormitusta toteuttamalla laajamittainen vähintään 50 000 hehtaarin kipsin peltolevitys Saaristomeren valuma-alueella sekä selvittämällä rakennekalkin ja kuitulietteen käyttöä maatalouden vesiensuojelukeinona.

Vuoden 2021 tavoite on levittää kipsiä 20 000 hehtaarille peltoa. Laaja-alaisten tutkimus- ja kehittämishankkeiden tulokset rakennekalkin ja kuitulietteiden mahdollisuuksista maatalouden vesiensuojelukeinona valmistuvat.

Vesien hallinta maa- ja metsätaloudessa

Ilmastonmuutoksesta aiheutuvat lisääntyvät sateet ja leudot talvet lisäävät ravinnekuormitusta vesiin. Tavoitteena on tehostaa vesiensuojelua ja ilmastomuutokseen sopeutumista maa- ja metsätalouden vesien hallinnan kautta. Maa- ja metsätalouden vesienhallintahankkeita käynnistetään valtionavustushankkeina ELY-keskusten kautta. Avustushaku toteutetaan yhteisrahoitteisesti maa- ja metsätalousministeriön kanssa.

Vesistökunnostukset ja asiantuntijaverkostojen vahvistaminen

Vesistökunnostusten tavoitteena on parantaa vesistöjen tilaa ja niiden monimuotoisuutta vesistöissä tehtävin toimin. Vesistökunnostushankkeisiin voi hakea vuosittain valtionavustusta ELY-keskuksista. Ohjelman avulla kolminkertaistetaan vesistökunnostushankkeiden määrää ja samalla parannetaan ELY-keskusten mahdollisuuksia tukea alueellisia asiantuntija- ja toimeenpanoverkostoja.

Kaupunkivesien hallinta ja haitalliset aineet

Tavoitteena on edistää vesien hyvän tilan saavuttamista vähentämällä jäte-, hule- ja kuivatusvesien haitallisten aineiden päästöjä ja pinta- ja pohjavesiin. Päästöjä voidaan rajoittaa tai estää joko kustannustehokkaan käsittelyn kautta tai ennaltaehkäisevästi. Tietoa tarvitaan myös lisää muiden haitallisten aineiden, kuten hormonitoimintaan vaikuttavien aineiden ja lääkeaineiden, esiintymisestä vesiympäristössä ja pohjavesissä. Tavoitteena on myös vähentää vesiin päätyvän muovin määrää koota tietoa aineiden vaikutuksista ympäristöön. Kaupunkivesihankkeisiin voi hakea vuosittain valtionavustusta valtakunnallisten hankkeiden toteutukseen.

Itämeren hylyt

SYKEn ylläpitämän hylkyrekisterin perusteella Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä arvioidaan olevan yli tuhat hylkyä, joissa on öljyä. Näistä parinkymmenen arvioidaan olevan suurimmassa riskissä meriympäristölle. Hylyt muodostavat ympäristöuhan niissä olevan öljyn ja haitallisten aineiden vuoksi. Vuonna 2021 on tavoitteena tyhjentää öljyt neljännestä hylystä ja vähentää näin meriympäristön pilaantumisriskiä. Lisäksi varmistetaan, että vastuuviranomaisilla ja muilla toimijoilla on tarvittava osaaminen hylkyjen tyhjentämisessä.

Itämereen ja sisävesiin liittyvän tutkimustiedon kokoaminen, tietovarantojen ajantasaistaminen ja viestintä

Tavoitteena on tuottaa tutkimustietoa, joka auttaa kohdentamaan vesien tilaa parantavia toimenpiteitä kustannustehokkaasti. Lisäksi tutkimustieto tukee vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelmien tarkistamista. Tutkimushankkeen toteutuksesta vastaa Suomen ympäristökeskus, ja se toteutetaan yhteistyössä muiden tutkimusorganisaatioiden kanssa vuosina 2020-2021.